

INFÖR MEDELTIDSVECKAN: HISTORIESPECIAL - DEL 2 AV 3

Brandskattningen av Visby, den hände aldrig. Det är forskarna överens om numera. Men påståendet att Visbybornas svek landsbygden vid striden utanför muren, riskerar inte det att bli nästa stora myt? Det här är andra delen i författaren Anders H Blomströms medeltidsartiklar för GT.

Striden utanför ringmuren 1361 – Svek Visby landsbygden?

Valdemar hade kanske kunnat stoppas där nere vid Ajmunds, vid Mästerby, de där varma somrardagarna 24 – 25 juli 1361. Om inte sommaren varit så ovanligt varm. Om inte torkan gjort det möjligt för dansken att göra det annars omöjliga, att gå över Fjåle myr och falla gutarna i ryggen...

Men när dansken kom upp till Visby den 27 juli. Varför slogs gutarna inte från stadens murar? Vi kan bara gissa. Men två skäl är uppenbara. Det ena är att skörden inte var intagen. Staden skulle inte klara en belägring om både Visbys befolkning och guthärens måste försörjas. Det andra skälet var omsorgen med de där hemma. Vem skulle försvara dem om gutarna klev in i skydd bakom murarna? Ett förmodligen helt avgörande skäl. Ett tredje skäl kan ha varit att ingen kunde föreställa sig att dansken skulle kunna bryta igenom så snabbt. Det blev inte tid till annat än att ta striden just där de stod.

Minst 1800 stupade den dagen. Ungefär var 5-6:e tycks ha varit dansk eller inhyrd legoknekt. Bara en mindre del av benen har kunnat undersökas hittills. Ungefär 1500 gutar och 300 danska knektar kan antas ha dött där utanför muren. Vi kan bara gissa. Fler ligger kanske i okända massgravar. Men valet att strida just där, det var rimligen gutarnas eget val.

Visbyborna, de hade inte samma val. Det måste vi förhålla oss till innan vi tar till så stora ord som svek.

1342 hade Visbys båda borgmästare och större delen av rådet halshuggits för förräderi. För att de i hemlighet betalt ut guteskatten till Magnus Er-

iksson, trots att Hansan låg i fejd med Magnus. Det var de avrättades söner och nära fränder som satt i Visbys råd nu 1361. Att ta strid mot Valdemar utan att ha blivit antingen anfallna, eller att en hansadag förklarar krig. Det alternativet fanns inte. Inte efter avrättningarna knappt tjugo år tidigare.

Inne i Visbys domkyrka hänger en minnessköld efter Herman Swerting. En av de två borgmästare som avrättades 1342. Sönerna hängde upp den efter påvlig beviljning. En skandal då när det begav sig.

Leta upp tavlan nästa gång du besöker domkyrkan. För mig är minnestavlan symbolen för att Visbyborna inte svek den där fruktansvärda dagen den 27 juli 1361.

Två dagar efter striden utanför muren skedde något viktigt. Då när murens portar fortfarande var stängda. För då utfärdade Valdemar ett privilegiebrev till "vår stad" Visby. Ett brev som gav Visby "frihet på stranden", det vill säga rätten att handla med Skånes sill.

Men brevet var knappast gratis! Hur mycket betalade Visby? Lika mycket som de fem nordtyska städer som hade haft med sig fullmakt att betala 1000 till 1200 marker silver per stad i juni sommaren innan? Tio gånger så mycket som hela Gotlands skatt, för en enda stad.

Är det inte självklart att Valdemar inte ville riskera dessa väldiga summor genom att attackera Visby? Är inte handelsbrevet ett bevis för att Valdemar aldrig anföll staden?

Men något i Valdemars planer gick helt fel! Redan den 1 augusti, tre dagar

”Svek staden landsbygden? Nej, ordet svek är ett allt för stort ord. Men säkert var det så att Visbyborna kände sorg och skam

efter att privilegiebrevet skrevs, utfärdade en Hansadag handelsförbud mot Danmark. Visbys dyrt betalda brev blev helt värdelöst.

Bara några veckor senare, den 9 september, förklarade ännu en Hansadag krig mot Valdemar. Stora anfallsförbundet bildades. Första hansakriget startade. Visste inte Visbys stadsråd att brevet skulle bli värdelöst inom några få dagar? Jo, förmodligen. Betalade de ändå? För att få Valdemar från ön? Kanske, men precis som de andra städerna så betalade de troligen bara ut en mindre delsumma.

Den 7 mars hade Stralsund skickat två rådsherrar till Valdemar för att förhandla om utbetalningen för handelsrätten. Och den 19 maj hade representanter från Lübeck, Wismar, Stralsund och Stettin samlats i Rostock för att fördela utbetalningen av de 4 000 mark lybskt som Valdemar krävde för rätten att handla med sillen i Skåne.

Det hela tycks ha rört sig om hur stor andel de saxiska städerna i Pommern/Polen skulle betala för rätten att handla på de fem städernas marknadsplatser i

Skåne. Vi vet alltså att städerna inte betalade allt silver på en gång.

Var det helt enkelt så att Valdemar krävt för mycket betalt för rätten att handla med sillen? Det verkar så. Och det blev knappast bättre av att han förhandlade med Visby under vapenhot. Invasionen av Gotland gick fel. Riktigt ordentligt fel. Efter ungefär en månad på ön drog Valdemar därifrån.

Svek staden landsbygden? Nej, ordet svek är ett allt för stort ord. Men säkert var det så att Visbyborna kände sorg och skam över att de inte kunnat hjälpa fränder och vänner som stred där utanför muren. Och visst kände folket på landsbygden sig svikna. Ur detta växte så småningom myten om sveket. En känsla som är lätt att förstå, men som inte blir mera sann för det.

I nästa artikel tar vi itu med frågan om pantherren greve Henrik av Holsten. Kom Henrik någonsin till Gotland? Byggde han en tvångsborg på ön?

Anders H Blomström

OM FÖRFATTAREN

- I mars gav Anders H Blomström ut medeltidsdeckaren "Eldskytten", som till stora delar utspelar sig i Visby under Valdemar Atterdags erövring.
- Nils Blomkvist, historieprofessor på Campus Gotland, hade följande att säga om romanen: "Jag lyfter på min stormhatt i salut för din kringssyn och källkunskap beträffande östersjöväldet och det sena 1300-talet."
- Anders H Blomström kommer att hålla två föredrag under Medeltidsveckan kring sina efterforskningar.

KULTURDEBATT: KULTUR - ETT VACCIN MOT DIKTATUR?

Nej – det finns ingen grå massa, Helena Andreeff

Lars Danielson håller med tidigare inlägg i den pågående dikt- och diktaurdebatten, men ställer sig frågande till om det finns en "grå massa".

Jag vågar påstå att alla läsare instämmer i att kulturen har en stor och avgörande betydelse för våra liv och vårt samhälle och att konst- och kulturskaparna har stor betydelse.

Jag kan dock aldrig som

Helena Andreeff (debattinlägg 27 juli i GT) ge gruppen konst/diktare- och kulturskapare "monopol" på att förstå våra liv i termer av sammanhang och mening och samtidigt i svepande termer förpassa övriga medborgare, människor till en grå massa som följer strömmen. En grå massa av osäkra, dumma, okunniga och ängsliga människor!

Det finns ingen grå massa – det är människor och indi-

vider som tillsammans utgör och formar samhället!

Riktigare är det att utifrån en kultursyn som betonar nyfikenhet, upplevelser, utmaningar jämte lustfyllt sökande och skapande beskriva människans och individens betydelse som den bästa garanten mot maktmissbruk och diktatur! Skapandet ger individen näring till att bättre förstå sig själv och sin omvärld och

ett också kunna se sammanhang... och samtidigt både upptäcka ofrihet och uppleva frihet och gemenskap och ta avstånd från Trump, Le Pen och andra populistiska företrädare.

Ett samhälle som omfattas av fria och medvetna människor skapas inte av den "elit" som Helena beskriver. Den fria människan skapas i ett samhälle där hemmet, skolan och fritiden ger bar-

net möjligheten att utveckla sin lustfyllda nyfikenhet och skapande för att sedan som vuxen "hålla källorna rena"!

Lars Danielson

HÖR AV ER

Vad anser du om debatten? Vill du göra ett inlägg i den eller om något annat kulturrelaterat – Hör av er till: kultur@gotlandstidningar.se

GT. Andreeffs inlägg i debatten, den 27 juli.